

Asia: VN/1364/2021

Ehdotus kulttuuriperintöstrategiaksi

Lausunnonantajan lausunto

Mikä on näkemyksenne strategian tavoitteista ja toimenpidelinjauksista yleisesti?

Opetus- ja kulttuuriministeriö on pyytänyt Senaatti-kiinteistöjen lausuntoa ehdotuksesta kulttuuriperintöstrategiaksi 2022 - 2030. Strategiaehdotuksen tavoitteet ovat yleisellä tasolla erittäin hyviä ja tukevat Senaatin kulttuuriperintöön liittyviä tavoitteita.

Strategiaehdotuksesta ilmenee kiitettävästi, miten laajasta ja merkittävästä kokonaisuudesta on kyse ja myös toimintaympäristöön kohdistuvat muutospaineet on hyvin tunnistettu ja tuotu esille.

Senaatti-konserni hallinnoi useita valtion omistamia valtakunnallisesti merkittäviä rakennettuja kulttuuriympäristöjä sekä noin 600 suojeltua arvorakennusta. Näiden lisäksi Senaatti-konserni kantaa vastuutaan rakennetusta kulttuuriympäristöstä ns. vastuusuojeluohjelmallaan, jonka puitteissa Senaatti-konsernin liikelaitokset ylläpitävät pääosin nuorempia arvokiinteistöjä, jotka eivät ole muodollisen suojelun piirissä. Senaatin hallinnoiman kulttuurihistoriallisesti arvokkaan rakennuskannan hoidon ohjeet on kirjattu Senaatin toimintaohjeeseen. Rakennusperinnöstä huolehtiminen on osa Senaatin toimintaa ja päätöksentekoa ohjaavaa yhteiskuntavastuuta, josta myös raportoimme vuosittain.

Strategiaehdotuksen tavoitteet ovat kannatettavia ja ajankohtaisia. Monet asiat käsitellään yleisellä tasolla, mikä tekee kuitenkin haasteelliseksi arvioida, mitkä ovat strategian toteuttamisen edellytykset ja käytännön toimenpiteet. Riittävän konkreettinen ja selkeä toimenpanosuunnitelma on tarpeen, jotta varmistetaan strategian jalkauttaminen kulttuuriperinnöstä vastaavien ja päättävien julkishallinnon ja yksityisen sektorin toimijoiden keskuudessa.

Mikä on näkemyksenne strategian tavoitteista ja toimenpidelinjauksista oman toimialanne tai tehtävänne näkökulmasta?

-

Kommenttinne lukuun 5.1

-

Kommenttinne lukuun 5.2

Strategian linjaukset kulttuuriperintöön, ilmastonmuutokseen ja kestäviin ratkaisuihin liittyen ovat kokonaisuutena kannattavia ja Senaatin strategian ja toimintaperiaatteiden mukaisia. Ehdotuksessa nostetaan tavoitteeksi, että entistä enemmän vaalitaan kestävän kiinteistönpidon ja korjaamisen kulttuuria sekä edistetään olemassa olevan kiinteistökannan hyödyntämistä aina ensisijaisena ratkaisuna.

Kyseessä on moninainen kokonaisuus, johon liittyviä haasteita ja osin ristiriitaisia tavoitteita olisi syytä tuoda selkeämmin esille:

Valtion toimitilat ovat olemassa ensisijaisesti valtion virastojen ja laitosten toiminnan ja tavoitteiden saavuttamisen mahdollistamiseksi sekä edistämiseksi. Viranomaisten muuttuviin tarpeisiin vastaaminen ei aina ole mahdollista nykyisessä rakennuskannassa. Esimerkiksi Poliisin autokalusto on vuosien varrella muuttunut, eikä usein mahdu enää 60-70-luvuilla tehtyjen poliisitalojen autosuojiiin. Tällöin viranomaisten toimintaedellytysten säilyttämiseksi uudisrakennus on usein ainoa vaihtoehto. Tämä ei aina tarkoita vanhan rakennuksen purkamista vaan sille haetaan soveltuva uusi käyttö useimmiten valtion omistuspuihin ulkopuolelta. Tämä uusi käyttö säilyttää rakennetun ympäristön kulttuuriarvot. Lisäksi valtiolle tarpeettomien kiinteistöjen myynti mahdollistaen kulttuuriarvojen säilyttämisen yksityisin varoin, eikä siten lisää julkisen rahoituksen tarvetta.

Monet julkishallintoa koskevat toimintaympäristön muutokset, kuten toimistotyön muutos ja valtion palveluverkkojen uudistaminen johtavat tulevaisuudessa entistä enemmän virastojen toimipisteiden keskittämiseen ja tilankäytön tiivistämiseen. Tyhjenevien rakennuksien säilyminen tulee varmistaa löytämällä niille uusia käyttäjiä, vaikka se tarkoittaisikin että valtio luopuisi niiden omistuksesta.

Strategiaehdotuksessa nostetaan esille olemassa olevan rakennuskannan käytössä pitämisen tärkeys ilmaston ja rakennusten säilymisen kannalta. Vajaakäytössä oleviin kulttuurihistoriallisiin rakennuksiin liittyvää problematiikkaa olisi hyvä kuvata tarkemmin. Suojelluille rakennuksille ei aina välttämättä ole helppoa löytää uusia käyttötarkoituksia tai käyttäjiä. Usein rakennusten kulttuurihistoriallinen arvo saattaa rajoittaa esimerkiksi niiden luovuttamista valtiolta. Ekologisen, taloudellisen, sosiaalisen ja kulttuurisen kestävyuden kannalta olisi tärkeää, ettei arvokkaita kulttuuriperintökohteita ylläpidetä ja lämmitetä pitkäaikaisesti tyhjillään ilman käyttöä, vaan niille etsitään tarvittaessa uutta käyttöä aktiivisena osana yhteiskunnan toimintaa.

Ehdotus tuo hyvin esille, että olemassa olevan rakennuskannan käytössä pitäminen on ilmaston ja rakennusten säilymisen kannalta tärkeää, vaikka se edellyttäisi käyttötarkoituksen muutoksia. Toimenpidelinjauksissa nostetaan tavoitteeksi kartoittaa keinoja vajaakäytössä olevan rakennuskannan, erityisesti rakennusperintökohteiden, käyttöasteen nostamiseksi ja ylläpidon kehittämiseksi. Toimenpidesuunnitelmassa tulisi tarkemmin esittää näitä keinoja, mukaan lukien uusien käyttäjien ja omistajien etsiminen, sekä nostaa esille tähän liittyviä estäviä ja mahdollistavia seikkoja.

Strategiassa on aiheellisesti nostettu esille ilmastonmuutoksen vaikutukset myös kulttuuriperintökohteiden erityispiirteisiin. Senaatti tulee huomioimaan ne hallinnoimilleen kiinteistöilleen parhaillaan laatimassaan ilmastomuutoksen sopeutumissuunnitelmassa.

Kommenttinne lukuun 5.3

Strategiaehdotuksessa nostetaan hyvin esille tarve tukea rakentamiseen ja korjaustoimintaan, esim. restaurointiosaamiseen, liittyvän ammattiosaamisen jatkuvuutta. Tavoite on hyvin linjassa Senaatin tähän liittyvien tavoitteiden kanssa.

Senaatti on toiminut viime vuosina aktiivisesti mm. restaurointialan seminaarien ja koulutusten järjestäjänä sekä opinnäytetöiden teettäjänä. Koulutus ja opinnäytetyöt voidaan kohdentaa Senaatin hallinnoimiin arvokohteisiin, jolloin niistä hyötyvät kaikki osapuolet suoraan. Senaatti osallistuu myös kansallisiin ja kansainvälisiin tutkimushankkeisiin (esim. laastitutkimus) niiltä osin kuin se palvelee Senaatin kohteiden korjaustoimintaa.

Luvussa 2.1 on kuvailtu selkeästi termi ”kulttuuriperintö” ja luvussa 3.1. ”kulttuuriperintöyhteisö”. Luvun 5.3 toimenpiteissä toivotaan kulttuuriperintöalan asiantuntijoille työllistymismahdollisuuksia ja kulttuuriperintöosaamisen hyödyntämisen edistämistä. Strategiassa toivotaan kulttuuriperintöalan opettajien, tutkijoiden, harrastajien ja vapaaehtoisten tärkeän työpanoksen lisäämistä. Voisiko strategiassa nostaa enemmän esille myös kulttuuriperintöalan yrittäjien ja yritysten merkitystä alan kehittymiselle?

Kommenttinne lukuun 5.4

Strategiaehdotuksen luvussa 5.4 nostetaan ansiokkaasti tavoitteeksi lisätä kulttuuriperintöalan toimijoiden osaamista yritys yhteistyön tekemiseen ja luoda tilaisuuksia yritysten ja kulttuuriperintöalan kohtaamisille. Tämän tavoitteen toteuttamiseksi on tärkeää, että kuullaan kulttuuriperinnön tutkimiseen, suunnitteluun, korjaamiseen ja hyödyntämiseen erikoistuneita yrityksiä.

Luvussa 5.4 linjataan edistettäväksi kulttuuriperintöön ja kulttuuriympäristöihin pohjautuvaa kestävä matkailua sekä myös perinteisten rahoitusmuotojen ja avustusten rinnalle kehitettäväksi uusia rahoituskeinoja ja kannustimia, jotka edistävät julkisen ja yksityisen sektorin yhteistä vastuunkantoa kulttuuriperinnöstä. Toimeenpanosuunnitelmassa tulisi määritellä taloudellisesti kestäviä ratkaisuja näiden tavoitteiden toteuttamiselle.

Senaatin asema valtion toimijoille tiloja tarjoavana liikelaitoksena saattaa rajoittaa Senaatin mahdollisuuksia osallistua epätyypillisiin rahoitusratkaisuihin tai yhteistyöhön yksityisten yritysten kanssa. Sinänsä strategian tavoitteet ja uusien toimintamallien kehittäminen ovat kannatettavia ja tärkeitä asioita.

Nostaisimme lisäksi tässä kohtaa erityisesti esille, ettei valtiokäytöstä poistuvien arvokohteiden tai rakennetun kulttuuriympäristön säilyttämistä valtion omistuksessa pitäisi nähdä itsetarkoituksena. Vain yrittämällä myydä jokin arvokohde selviää, löytyykö sille vastuullinen uusi omistaja. Valtiokäytöstä poistuvien kohteiden myyminen tuo lisää pääomia ja rahaa rakennetun kulttuuriympäristön tai arvokohteiden ylläpitoon kokonaisuutena, jolloin valtion rajalliset resurssit voidaan kohdistaa valtiokäyttöön jäävien arvokohteiden tai rakennetun kulttuuriympäristön ylläpitoon ja kunnossapitoon.

Myydä matkailuun soveltuvia kohteita yksityisen sektorin matkailuyrityksille olisi niille saatavissa kestävä rahoitus pohjaa, jolla huolehditaan kulttuuriperinnön säilymisen ja kunnianhimoisen kehittämisen edellytyksistä. Tämä voisi olla helpoimmin järjestettävissä yksityisesti omistetuissa kulttuuriperintökohteissa, joissa olisi selkeää kanavoida matkailutuloja tasapainoisesti myös kohteen

ylläpitokuluihin. Yksityisessä omistuksessa oleva kulttuuriperintökohde voi myös osaltaan lisätä ja mahdollistaa yrittäjyyttä, työllisyyttä, taloudellista toimijuutta ja paikallista elinkeinoelämää.

Mikä on näkemyksenne strategian yhteiskunnallisista ja taloudellisista vaikutuksista?

Strategiassa voisi selkeämmin tuoda esille, miten esimerkiksi muut kestävän kehityksen tavoitteet (taloudellinen, sosiaalinen ja ympäristö) peilautuvat tähän strategiaan? Tavoitteiden välillä olevat ristiriidat ovat osin jo yleisesti tiedossa, mutta niitä voisi strategiassa enemmän nostaa esille. Esitetyt ratkaisut jäävät vielä melko yleiselle tasolle.

Taloudellisten vaikutusten käsittely voisi strategiassa olla jämäkämpää. Toimenpidelinjaukset ja niiden taloudellisia vaikutuksia on strategiaehdotuksessa käsitelty hyvin yleisellä tasolla. Strategian toteuttamisen taloudelliset reunaehdot tulisi selkeämmin nostaa esille ja toimenpanosuunnitelmassa tulisi esittää ratkaisut esitettävien toimenpiteiden rahoittamiselle.

Valtion kulttuuriympäristökohteiden suojelun toteutus erilaisissa kriisitilanteissa ja poikkeusoloissa tulisi kiinnittää tiiviimmin valtion varautumissuunnitteluun. Näin varmistetaan että eri osapuolten vastuut ja roolit, toimenpiteet ja rahoitustavat ovat selkeät.

Mahdolliset muut strategiaehdotusta koskevat huomionne.

-

Strategian valmistumisen jälkeen on tarkoitus laatia erillinen toimeenpanosuunnitelma. Pidättekö tätä tärkeänä? Jos kyllä, niin miksi?

Strategian toteuttamisen kannalta toimeenpanosuunnitelma on erittäin tärkeä, koska ilman sitä strategian konkreettiset tavoitteet, toimenpiteet ja mittarit sekä eri osapuolten roolit ja vastuut jäävät epäselviksi. Kulttuuriperintöstrategiasta käy hyvin ilmi, miten laajaa joukkoa toimijoita strategia koskee (valtiota, kuntia sekä lukuisia muita kulttuuriperinnöstä vastaavia toimijoita), mutta selkeä toimeenpanosuunnitelma on edellytys sille, että strategia voidaan näiden tahojen toimesta viedä käytäntöön.

Senaatti tulee kutsua mukaan toimeenpanosuunnitelman jatkovalmisteluun valtion kiinteistöomaisuuden haltijana ja kulttuuriperintöstrategian keskeisenä toimeenpanijana.

Millaisia osallistamisen tapoja haluaisitte toimeenpanosuunnitelman laatimisessa käytettävän?

Toimeenpanosuunnitelman laatimisessa olisi tärkeää kuulla laaja-alaisesti eri näkökulmia. Senaatti-kiinteistöt osallistuisi mielellään esimerkiksi työpajatyöskentelyyn.

Millaisena näkisitte oman tai edustamanne tahon roolin strategian toimeenpanossa?

Senaatti-konserni hallinnoi merkittävää osaa valtion kiinteistövarallisuudesta ja vastaa näin ollen omalta osaltaan valtion omistaman kulttuuriympäristön hoidosta, ylläpidosta ja korjaamisesta valtion toimitilastrategian sekä valtion kiinteistöstrategian tavoitteita noudattaen.

Senaatilla ei ole kulttuuriympäristön hoitoon erillistä määrärahaa, vaan toteuttaa tehtävänsä liiketaloudellisin periaattein valtion vuokrajärjestelmän puitteissa. Näin ollen toimeenpanosuunnitelmassa esitettävien toimenpiteiden toteuttamiseen vaikuttaa suoraan kulttuuriperintöön kuuluvia rakennuksia käyttävien virastojen ja laitosten vuokriin käytettävissä olevan rahoituksen suuruus sekä virastojen ja laitosten mahdollisuudet vaikuttaa toimitilakustannuksiinsa esimerkiksi tilankäyttöään tehostamalla.

Hintikka-Kolu Marja-Leena
Senaatti-kiinteistöt